

KOLHOOSIDE HUVISID KAITSVATEST NORMIDEST EESTI NSV TSIIVILKODEKSI PROJEKTIS

Õigusteaduse kand. V. Kelder
Tsiiviilõiguse ja -protsessi kateeder

Nõukogude tsiiviilõiguse määratluse kohaselt reguleeritakse tsiiviilõiguse normidega mitte üksnes riiklike organisatsioonide omavahelisi ja kodanikevahelisi varalisi suhteid, vaid ka kolhooside, kooperatiivsete ja teiste ühiskondlike organisatsioonide vahelisi suhteid.

Kolhooside varalisi suhteid reguleeritakse aga mitte ainult tsiiviilõiguse, vaid ka spetsiaalse õigusharu — kolhoosiõiguse normidega. Seepärast vabariiklike tsiiviilkoodeksite koostamisel tuleb ühe küsimusena paljude hulgast lahendada ka küsimus nende kahe õigusharu piirtlusest, nende omavahelisest vahekorrast või konkreetselt — küsimus sellest, millised kolhooside varalisi suhteid reguleerivad õigusnormid tuleb võtta tsiiviilkoodeksisse ja millised jätta spetsiaalse õigusharu, kolhoosiõiguse valdkonda.

Teorias on seni tehtud mitmeid katseid nende õigusharude omavaheliseks piiritlemiseks. Ajakirja «Советское государство и право» redaktsioonikolleegiumi üldistavas kokkuvõttes diskussioonist tsiiviilõiguse eseme kohta¹ toodud kriteeriumist lähtudes reguleeritakse nõukogude tsiiviilõiguse normidega vaid selliseid kolhooside varalisi suhteid teiste juriidiliste ja füüsiliste isikutega, sealhulgas ka oma liikmetega, millede subjektid esinevad võrdõiguslike pooltena. Tsiiviilõiguse normidega ei reguleerita aga kolhoosliku tootmisprotsessi organiseerimise ja läbiviimise pinnalt tekkivaid varalisi suhteid. Viimaste hulka kuuluvad kõigepealt kolhoosi suhted, mis tal tekivad oma liikmetega seoses töö organiseerimise, artelli asjade juhtimise, tulude jaotamise, õue-aiamaa kasutamise ja teiste asjaoludega. Kõikides neis suhetes ei esine kolhoos ja kolhoosnik tsiiviilõiguslikule suhtele omaste võrdõiguslike pooltena. Samuti ei teki need suhted tsiiviilõiguse reguleerimisobjekti kuuluvate vahetussfääri käibesuhetena, vaid suhetena tootmissfääris. Tsiiviilõigust tööõigusest eristavaks kriteeriumiks loetakse asjaolu, et tsiiviilõiguse reguleerimisobjekti moodustavad vahetussuhted käibesfääris, tööõiguse reguleerimisobjekti aga suh-

¹ Vt. О предмете советского гражданского права (к итогам дискуссии), «Советское государство и право», 1955, № 5, lk. 57.

ted tootmissfääris, tootmisprotsess ise.² Sama kriteerium tuleb mõnevõrra arvesse ka tsiviilõiguse piiritlemisel kolhoosiõigusest, kusjuures kolhoosiõiguse reguleerimisobjekti hulka kuuluvate suhete ring on tunduvalt laiem tootmisprotsessi läbiviimisel tekkivate töösuhete ringist; viimased moodustavad vaid ühe osa kolhoosiõiguse reguleerimisobjekti hulka kuuluvatest suhetest, nn. kolhooslikud töösuhted.

Teoreetiline printsiip üksikute õigusharude piirtlusest reguleerimisobjekti kaudu abistab meid kahtlemata mõningal määral ka kolhoosiõiguse piiritlemisel tsiviilõigusest, annab tsiviilkoodeksi iseloomu ja ulatuse mõningad alused. Kuid tema jäägitu ellurakendamine praktikas on vägagi raske. Õigusharude omavahelise piiritlemise kriteerium reguleerimisobjekti kaudu nõuab igale õigusharule iseseisva reguleerimisobjekti leidmist. Tuleb aga siinkohal märkida, et kõik senised katsed piiritleda kolhoosiõigust teistest õigusharudest temale iseseisva reguleerimisobjekti leidmise teel pole suutnud anda rahuldavat lahendust ei praktilise ega teooriale. Ka sellised kolhoosiõiguse teistest õigusharudest piiritlemise kriteeriumid, nagu kolhooslik omand, liikmeks olek, normipäev ja teised, ei anna vastust paljudele tegeliku elu küsimustele, ja mis peamine, ei abista meid õiguse süstematiseerimisel ja üksikute õigusharude kodifitseerimisel. Objektivse õigussüsteemi maksimaalne edasiandmine üksikute õigusharude kodifitseerimisel peab aga olema peamiseks eesmärgiks, mille teenistusse rakendatakse üksikute õigusharude teoreetilised piirtluskriteeriumid.

Seoses viimaste aastate jooksul kolhooslikus tootmises toimunud oluliste muudatustega ja nendega kaasnevate muudatustega ka vastavates õigusnormides on kolhoosiõigusele iseseisva reguleerimisobjekti leidmine veelgi raskemini teostatav. Nii näiteks oli masina-traktorijaamade ja kolhooside vaheliste lepinguliste suhete tunnistamine kolhoosiõiguslikeks argumenteeritav masina-traktorijaamadel lasuva spetsiaalse kolhooside abistamise ja kolhooside riikliku juhtimise funktsiooniga. Masina-traktorijaamade reorganiseerimisega 31. märtsi 1958. a. NSV Liidu Ülemnõukogu seaduse «Kolhoosikorra edasiarendamisest ja masina-traktorijaamade reorganiseerimisest» alusel remondi- ja tehnikajaamadeks aga langesid viimastelt ära kolhooside tehnikaga teenindamise ja kolhooside riikliku juhtimise funktsioonid ning muutus oluliselt nende suhete iseloom kolhoosidega. Praegu remondi- ja tehnikajaamadel lasuvate funktsioonide teostamisel on remondi- ja tehnikajaamad ning kolhoosid nendevahelistes õigussuhetes vaadeldavad täiel määral võrdõiguslike tsiviilõigusliku lepingu pooltena. Kui juba 1954. a. prof. A. V. Venediktov püüdis õigustada seisukohta, et masina-traktorijaama ja kolhoosi vaheline leping

---

² Vt. «Советское государство и право», 1955, № 5, lk. 56.

moodustab endast tsiviilõigusliku, mitte aga kolhoosiõigusliku lepingu, sest et ülekaalus selles lepingus on tsiviilõiguslikele suhetele omane ekvivalentsuse printsiip³, siis veel rohkem on alust seda väita remondi- ja tehnikajaamade ning kolhooside vaheliste lepinguliste suhete iseloomu kohta.

1958. aastani kehtinud põllumajandussaaduste varumise õiguslikest vormidest tunnistas teooria kolhoosiõiguslikeks kohustuslike müüginormide vormi⁴ ja kontraheerimislepingu⁵, tsiviilõiguslikeks aga põllumajandussaaduste riikliku kokkuostu lepingu⁶ ja komisjonilepingu. Põllumajandussaaduste varumise süsteemi ümberkorraldamisega NLKP Keskkomitee 1958. a. juunipleenumi otsuse ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu 30. juuni 1958. a. määruse «Müügikohustuste ja masina-traktorijaamade töö eest naturaaltasu maksmise kaotamisest ning põllumajandussaaduste varumise uuest korrast, varumise hindadest ja tingimustest» alusel aga langetas ära just need õiguslikud vormid, mis varem olid vaadeldavad kolhoosiõiguslikena. Uue varumissüsteemi kohaselt sai ainsaks põllumajandussaaduste varumise õiguslikuks vormiks riikliku kokkuostu leping, mis juba varem oli tunnistatud tsiviilõiguslikuks lepinguks.

Paljud viimastel aastatel toimunud muudatused kolhooslike suhteid reguleerivates õigusnormides kas laiendavad tsiviilõiguse normide kehtivussfääri või tõendavad küsimuse vaieldavuse korral ühtede või teiste suhete kuuluvust tsiviilõigusesse.

Analoogiline olukord tekib ka kolhoosi- ja tööõiguse omavahelisel piiritlemisel. Isamaasõja-järgsel perioodil pidas teooria kolhooslikke töösuhteid reguleerivaid õigusnorme vaieldamatult kolhoosiõiguse normideks, kuigi täielikku selgust polnud ka nende kahe õigusharu omavahelises vahekorras. Viimasel ajal on aga teooria täie teravusega tõstatanud küsimuse kolhooslikke töösuhteid reguleerivate normide iseloomust ja nende kuuluvusest tööõiguse normide hulka.⁷ Kuigi sellele seisukohale on toodud ka tõsiseid vastuväiteid⁸, ei kaalu need üles kolhooslikke töösuhteid

³ Vt. A. В. Венедиктов, О системе гражданского кодекса СССР «Советское государство и право», 1954, № 2, lk. 31.

⁴ Vt. Колхозное право, Москва 1950, lk. 11; Б. А. Лисковец, Правовое регулирование обязательных поставок. «Советское государство и право», 1955, № 1, lk. 26.

⁵ Vt. Колхозное право, Москва 1950, lk. 231—232.

⁶ Vt. И. Г. Мревлишвили, Предмет и система советского социалистического гражданского права. «Советское государство и право», 1954, № 7, lk. 110—111; А. В. Венедиктов, О системе гражданского кодекса СССР «Советское государство и право», 1954, № 2, lk. 35—36.

⁷ Vt. А. Е. Пашерстник, О соотношении общесоюзного и республиканского законодательства о труде. Тезисы Межвузовского научного совещания, МГУ, 1957; А. Е. Пашерстник, О сфере действия советского трудового права. Тезисы Межвузовского научного совещания, ЛГУ, 1957; А. Е. Пашерстник, О сфере действия и принципах советского трудового права. «Советское государство и право», 1957, № 10, lk. 99; Б. К. Бегицев, Вопросы кодификации законодательства о труде. Вопросы кодификации со-

reguleerivaid norme tööõiguse normidena vaatlejate poolt toodud argumente. Eriti elukaugetena tunduvad prof. N. G. Aleksandrovi poolt toodud motiivid kolhoosiõiguse ajaloost, kusjuures on jäetud tähele panemata just olevikus kolhooslikes töösuhetes ja neid reguleerivates õigusnormides toimunud sellised olulised muudatused, nagu üleminek garanteeritud normipäevatasule, eesrindlikes kolhoosides aga otsesele rahalisele töötasule töönormide täitmise eest normipäevi arvestamata⁹ kolhoosnike pensioneermiseeskirjade kehtestamine, seni masina-traktoriijaamades kehtinud ohutustehnika ja tööstustervishoiu eeskirjade laiendamine kolhoosidele, tööstaži säilitamine masina-traktoriijaamadest kolhoosidesse ülelänud mehhanisaatoritele, nende kuuluvus ametiühingusse jne.

Hoopiski elulisem ja praktilistele eesmärkidele vastuvõetavam on aga teooria nn. kompleksõigusharudest.¹⁰ Kui üldse asuda seda kontseptsiooni pooldavale seisukohale, siis enam kui ükski teine õigusharu vastab kompleksõigusharu tunnustele just kolhoosiõigus.

Meie arvates kompleksõigusharude teooria ja seega ka kolhoosiõiguse tunnustamine kompleksõigusharuks pole vastuolus ei praktilise elu eesmärkidega — õigusnormide süstematiseerimise ja kodifitseerimise ülesannetega — ega ka kolhoosiõiguse edasise arengu perspektiividega. Kompleksõigusharude teooria seab vastava õigusharu moodustamise sõltuvusse just ennekõike praktilistest eesmärkidest, nendest konkreetsetest ülesannetest, mis seisavad konkreetse rahvamajandusharu või mõne tema kitsama osa ees. Just kolhoosliku tootmissektori ühiskondlike suhete edasise arendamise ja kindlustamise vajadus on selleks asjaoluks, mis ei pea otstarbekohaseks nende normide jaotamist põhiõigusharude vahel, vaid nõuab nende eraldamist põhiõigusharust iseseisvaks kompleksõigusharuks. Sotsialistlike ühiskondlike suhete ja neid reguleerivate õigusnormide iseloom on niivõrd mitmekeesine, et nende süstematiseerimiseks ei piisa ainult ühest jaotusest, s. o. jaotusest põhiõigusharude vahel, vaid see klassifikatsioon peab olema veelgi üksikasjalisem.

Kompleksõigusharude tunnustamine ei tähenda sugugi nende õigusharude likvideerimist iseseisvate õigusharudena, nagu seda väidavad prof. N. G. Aleksandrov ja A. A. Ruskol, vaid ainult nende mittetunnustamist põhiõigusharudena. Kolhoosiõigus komp-

---

ветского законодательства, Свердловск 1957, lk. 168—170; В. М. Догадов и др., К вопросу о системе «Основ законодательства о труде». Вопросы кодификации советского права, Ленинград 1957, lk. 25.

⁸ Vt. A. A. Рускол, Колхозное право в системе советского права. «Советское государство и право», 1958, № 3, lk. 120—125; Н. Г. Александров, О месте трудового и колхозного права в системе советского социалистического права. «Советское государство и право», 1958, lk. 117—125.

⁹ Vt. V. Hižnjakov, Kas normipäev on vajalik, «Eesti Kommunist», 1958, nr. 6.

¹⁰ Vt. М. Д. Шаргородский, О. С. Иоффе, О системе советского права. «Советское государство и право», 1957, № 6, lk. 106.

leksõigusharuna eksisteerib ka edaspidi iseseisva õigusharuna. Selle seisukoha tunnustamine, millesse kahjuks enamik teoreetikuist peale selle idee ülestõstjate suhtub eitavalt, nõuab just senisest suurema tähelepanu pööramist kolhoosiõiguse normide kodifitseerimisele, kõikidest põhiõigusharudest vastavate normide eraldamisele ja nende liitmisele ühtseks tervikuks. Töö kolhoosiõiguse normide kodifitseerimise alal jätab võrreldes teiste õigusharudega just kõige rohkem soovida.

Ühtsest nõukogude õigusnormide kogumikust tuleks eraldada ja kodifitseerida kolhoosiõiguse normidena kõik sellised, mis on adresseeritud kas ainult kolhoosidele või kolhoosnikutele ja kolhooside juhtimisega tegelevatele organitele. Kolhooside varalisi suhteid reguleerivatest õigusnormidest tuleks tsiviilkoodeksisse võtta sellised, mis on adresseeritud mitte ainult kolhoosidele, vaid ka teistele adreessaatidele, ning mis samal ajal on oma iseloomult ühtsed ka kõikide kolhooside jaoks.

Kolhooslikus tootmisprotsessis tekkivate ühiskondlike suhete iseloom ja eriline tähtsus tingivad mitte ainult osa varalisi suhteid reguleerivate normide (tsiviilõiguslike normide) eraldamise kolhoosiõigusse kui kompleksõigusharusse, vaid ka mõningad erisused neid suhteid reguleerivates tsiviilkoodeksi normides. Kolhooslike varaliste suhete osatähtsus tingib vajaduse võtta tsiviilkoodeksisse norme, mis reguleerivad ainult neid suhteid, olles aga samal ajal adresseeritud kõigile õigussubjektidele. Kolhooslikus tootmises tekkinud ühiskondlike suhete edasine areng ja kindlustumine toob aga samaaegselt kaasa ka vastupidise tendentsi neid suhteid reguleerivate õigusnormide arengus, s. o. nende lähenemise riiklikus tootmissektoris tekkinud ühiskondlike suhteid reguleerivatele õigusnormidele. Kolhoosliku omandi edasise arengu ja kindlustumise protsess nõuab näiteks kolhooslikku omandit reguleerivate õigusnormide mõningate seni kehtinud erisuste muutmist uues vabariiklikus tsiviilkoodeksis. Nii N. S. Hruštšovi teeside «Kolhoosikorra edasiarendamisest ja masina-traktorijaamade reorganiseerimisest» üldrahvaliku arutelu käigus kui ka NSV Liidu Ülemnõukogu V koosseisu II istungjärgul avaldati paljude kolhoosnikute poolt arvamust, et kolhooside jagamatud fondid ei moodusta tänapäeva tingimustes enam üksikute kolhooside omandit, vaid kogu nõukogude rahva abiga loodud üldrahvaliku omandi. Ülemnõukogu istungjärgul ütles Moskva oblasti Luhhovitsõ rajooni Stalini-nimelise kolhoosi esimees Generalov: «Meie kolhoosis on jagamatu fondi suurus 15 miljonit rubla. Kolhoosi jagamatu fondi loomisest on võtnud osa mitte ainult meie artelli kolhoosnikud, vaid ka tööstusettevõtete töölised, kes valmistasid meile masinaid ja mehhanisme, samuti aga ka teadlased, kes rikastavad põllumajandust uute saavutustega. Meie kolhoosi jõukus on saavutatud riigi aktiivsel kaasabil, seepärast oleks aeg pidada jagamatuid

fonde üldrahvalikuks omandiks.»¹¹ Neis kolhoosniku sõnades on leidnud kujuka väljenduse kolhoosliku omandi riiklikule omandile lähenemise protsess, mis ei tohi märkamatuks jääda ka neid omandivorme reguleerivaid õigusnorme vastuvõtivatele organitele.

Kuivõrd me aga praegusel momendil ei saa rääkida erinevuste täielikust kadumisest sotsialistliku omandi kahe vormi vahel, siis niivõrd peavad need erisused kajastuma ka vabariiklikus tsiviilkoodeksis. Kolhoosliku ja riikliku omandi vahel valitsevaid erisusi peaks koostatav vabariigi tsiviilkoodeks kajastama palju üksikasjalisemalt, kui seda tegi ja võis teha 1922. a. VNFSV Tsiviilkoodeks. Näiteks erinormide puudumise tõttu on meie kohtupraktika praegu sunnitud rakendama tsiviilkoodeksi üldnorme kahju tekitamisest (VNFSV TsK § 403 jt.) kolhoosi liikmete poolt kolhooslikule omandile tööülesannete täitmisel kahju tekitamise korradel, kuigi on selge, et kahju täieliku heastamise printsiibi rakendamine neil korradel pole otstarbekas. Seda silmatorkavam on see ebaabstarbekus, kui meenutada, et tööloised ja teenistujad kannavad asutuse ja ettevõtte varale (riiklik omand) tööülesannete täitmisel põhjustatud kahjude eest üldreeglina vaid piiratud materiaalselt vastutust.

Kolhooslike varaliste suhete erisused peaksid leidma kajastust järgmistes tsiviilkoodeksi instituutides; omandiõiguse instituudis, omandi õigusliku kaitse instituudis, obligatsiooniõiguse üldosa instituudis ja obligatsiooniõiguse eriosa instituutides. Kõik mainitud instituudid peaksid sisaldama üldnormide kõrval ka kolhooside varalisi suhteid reguleerivaid norme.

Tsiviilkoodeksi süsteemi koostamisel tõusetub muidugi küsimus kolhooside varalisi suhteid reguleerivate õigusnormide paigutamise kohta koodeksi süsteemis. Vabariiklike tsiviilkoodeksi süsteemi küsimusi on erialases kirjanduses käsitletud tagasihoidlikult. Käesoleva töö seisukohalt on kõige huvipakkumad S. S. Aleksejevi ettepanekud vabariiklike tsiviilkoodeksite süsteemist. S. S. Aleksejevi arvates peaks vabariiklike tsiviilkoodeksite süsteem rajanema erisustel sotsialistliku omandi kahe vormi — riikliku ja koöperatiiv-kolhoosliku omandi vahel. Tsiviilkoodeksi eriosa esimene alajaotus peaks reguleerima varalisi suhteid, mille subjektidena esinevad kodanikud, teine alaosa riikliku omandi pinnalt tekkivaid varalisi suhteid ja kolmas — kolhooside varalisi suhteid, peamiselt kohustusõiguslikke.¹²

Mitte lugedes oma põhieesmärgiks tsiviilkoodeksi süsteemi üksikasjalist käsitlust, märgime vaid, et meie arvates pole selline süsteem eluline. Üldse ei tahaks nõustuda omandivormide erisustel

¹¹ Заседание Верховного Совета СССР пятого созыва (первая сессия). Стенографический отчет, Изд. Верховного Совета СССР, 1958, lk. 108.

¹² Vt. С. С. Алексеев, О системе Основ гражданского законодательства СССР и республиканских гражданских кодексов. Вопросы кодификации советского законодательства, Свердловск 1957, lk. 118—119.

rajaneva tsiviilkoodeksi süsteemiga. Erisused omandivormide vahel omavad tsiviilkoodeksi süsteemi seisukohalt kahtlematult olulist tähtsust, kuid seda tähtsust ei tule siiski ülehinnata. Õigusnormide kodifitseerimine nõuab palju üksikasjalisemat jaotust, kui seda on jaotus vaid omandivormide alusel, normide süstematiseerimise alused tsiviilkoodeksis peavad olema üksikasjalisemad kui jaotuse alus vaid omandivormide järgi. Koodeksi süsteemi rajamine vaid klassifitseerivale alusele omandivormidest viiks paratamatult liigsetele kordamistele ja koodeksi üksikute alajaotuste omavahelise erikaalu printsiibi põhjendamata rikkumistele. Vaevalt küll erisused kolhoosliku omandi pinnalt tekkivates obligatsiooniõiguslikes suhetes omavad sellist erikaalu, mis lubaks vastavatest normidest moodustada ühe tsiviilkoodeksi eriosa alajaotustest.

Kolhooside varalisi suhteid reguleerivaid õigusnorme pole vaja lahti rebida tsiviilkoodeksi üldisest süsteemist ja nad võivad vabalt paikneda üldse vastavate küsimuste ringi reguleerivate normide hulgas.

Omandisuhteid reguleerivate normide kõrval peaksid vabariiklikud tsiviilkoodeksid sisaldama järgmisi, vaid kolhooslikke omandisuhteid reguleerivaid norme: kooperatiiv-kolhoosliku omandi subjekti määratlevad normid; kooperatiiv-kolhoosliku omandi objektide ringi ning erisusi määratlevad normid; kooperatiiv-kolhooslikku omandit põhi- ja käibevahenditeks jaotavad normid; kooperatiiv-kolhoosliku omandi tekkimise allikaid reguleerivad normid; põhi- ja käibevahendite käsutusrežiimi määratlevad normid; kooperatiiv-kolhoosliku omandi teistele kolhoosidele, kooperatiivsetele organisatsioonidele ja riiklikele asutustele ning ettevõtete ülemineku aluseid ja korda reguleerivad normid; normid, mis määravad kooperatiiv-kolhoosliku omandi objektide ringi, milledele ei või pöörata sissenõudeid; ülejäänud objektidele sissenõuete pööramise kord.

Märgitud küsimusi peaksid tsiviilkoodeksid reguleerima vaid niivõrd, kui võrd need on ühised kõikidele õigusnormi adressaatidele. Ainult kolhoosidele adresseeritavad õigusnormid tuleks aga jätta kõrvale, näit. kolhoosliku omandi käsutus-, kasutus- ja valdusrežiimi üksikküsimused.

Omandi tsiviilõigusliku kaitse instituudid vabariiklikus tsiviilkoodeksis peaksid samuti sisaldama kõikidele omandivormidele üheaegselt laienevate õigusnormide kõrval ka norme, mis laieneksid vaid kolhooslikule omandile. Kolhoosliku omandi riiklikule omandile lähenemise protsess tingib vajaduse kaotada mõningad seni eksisteerinud erisused kolhoosliku omandi tsiviilõiguslikus kaitses.

Vindikatsioonilise hagi mõiste määratlemisel peaksid vabariiklikud tsiviilkoodeksid arvestama teooria poolt tehtud ettepanekuid ja määratlema vindikatsiooni mitte ainult kui omaniku õigust välja nõuda oma vara võõrast seadusevastasest valdusest, vaid ka

kui asja seaduse- või lepingujärgse valdaja õigust nõuda selliste õigusrikkumiste kõrvaldamist, mis pole seotud vara valduse kaotusega.¹³ Seejuures pole aga huvitusetä märkida, et mainitud väärtusliku täienduse autorid kolhoosliku omandi vindikatsiooni määratlemisel piiravad seda vaid kolhoosi kui omaniku õigustega nõuda oma vara seadusevastasest valdusest. See lünk teorias ei tohi aga mõjustada vindikatsiooni määratlust tsiviilkoodeksis kui kõikide omandiõiguse ja seaduspärase valdusõiguse subjektide õigust nõuda kas oma vara seadusevastasest valdusest või õiguserikkumiste kõrvaldamist. Kolhooside valduses võivad olla nii lepingulistel kui ka muudel alustel mitmesugused teistele kolhoosidele, riiklikele asutustele ning samuti kodanikele omandiõiguse alusel kuuluvad objektid, nagu tootmis- ja majapidamishooned, põllumajanduslikud masinad, töö- ja produktiivloomad jne. 18. aprilli 1958. a. NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrusega «Kolhoosikorra edasiarendamisest ja masina-traktorijaamade reorganiseerimisest» antakse kolhoosidele õigus lepingute alusel laenutada remondi- ja tehnikajaamadelt selliseid riigile kuuluvaid põllumajanduslikke masinaid, mille ostmine kolhoosidele on ebaökoonoomne. Poleks õige niisugustel juhtudel jätta kolhooside kui seaduslike valdajate huvid õigusliku kaitseta selle valduse rikkujate vastu. Kolhoosi kui seadusliku valdaja huvide kaitseta jätmine tähendaks samaaegselt ka nende objektide omanike huvide kaitse nõrgendamist. Seepärast peab vindikatsioonilise hagi määratlus vabariiklikus tsiviilkoodeksis olema kõikide omanike ja seaduspäraste valdajate huve kaitsev

Pikemat aega on erialases kirjanduses vaidlusobjektiks olnud küsimus piiramata vindikatsiooni põhimõtte (VNFSV TsK § 60, lg. II) laiendamisest kolhooslikule omandile. Ka sellest vaidlusest peaks lahendava lõppkokkuvõtte tegema vabariiklik tsiviilkoodeks, juhul kui seda põhimõtteliselt ei lahendata tsiviilseadusandluse «Üldalustes». Teorias on püütud isegi väita, et vastupidiselt VNFSV TsK § 60 lg. II sõnaselgele formuleeringule piiramata vindikatsiooni põhimõtte nagu juba laieneksi kolhooslikule omandile. Seejuures toetutakse NSV Liidu Ülemkohtu Pleenumi 22. aprilli 1942. a. määrusele «Kohtupraktikast kolhoosidele ja sovhoosidele kuuluvate ja neilt evakueerimise ajal ebaseaduslikult võõrandatud loomade tagastamise asjades». Mainitud määрус vaatleb karjaste poolt kolhoosidele ja sovhoosidele kuuluvate loomade müüki evakuatsiooni tingimustes nende riisumisena ja annab seega aluse loomade müüki kvalifitseerida kolhoosi käest tema

---

¹³ Vt. A. B. Венедиктов, Гражданско-правовая охрана социалистической собственности в СССР, Москва—Ленинград 1954, lk. 101—109; Ю. К. Толстой, Гражданско-правовая охрана социалистической собственности в СССР Ученые записки ЛГУ № 182, вып. 5, lk. 87.

vara tahtevastase väljaminekuna ning õiguse vinditseerida kolhooslikku omandit ka kolmandalt heauskselt valdajalt VNFSV TsK § 60 lg. II alusel. Ülalmainitud määrusest ongi tehtud järeldus, et kolhoosid juba kehtiva õiguse kohaselt võivad vinditseerida oma vara igalt heauskselt valdajalt. Seda järeldust ei saa aga pidada õigeaks. Kõigepealt ei oma NSV Liidu Ülemkohtu Pleenum õigust muuta tsiviilkoodeksi norme, kus § 60 lg. II on sõnaselgelt väljendatud piiramata vindikatsiooni põhimõtte laienemine vaid riiklikule omandile. Ülemkohtu Pleenumi määrus ei seadnudki seda oma eesmärgiks, vaid asetab raskuspunkti hea- ja pahauskse valduse selgitamisele ning väidab, et evakuatsiooni tingimustes kolhoosidele kuuluvate loomade ostmise karjastelt, kellel polnud nende loomade suhtes käsutusõigust, oli üldreeglina pahauskne. Pahauskse valduse korral aga omab kolhoos õigust vindikatsioonilise hagi esitamiseks ka kolmandate valdajate vastu.

Õigemaks tuleb pidada nende autorite seisukohti, kes püstitavad piiramata vindikatsiooni põhimõtte kolhooslikule omandile laiendamise küsimuse tulevase seadusandluse aspektist.¹⁴ Enamik küsimust käsitletud autoritest pooldab selle jaatavat lahendust. Järjekindlalt eitavale seisukohale on aga asunud prof. I. V. Pavlov.¹⁵ Tema põhilised vastuargumendid seisnevad järgmises: esiteks — piiramata vindikatsiooni laiendamine kolhooslikule omandile tähendab nagu selle õigusliku režiimi võrdsustamist riikliku omandi õigusliku režiimiga ajal, mil me veel ei saa rääkida nende kahe omandivormi majanduslikust võrdsusest; teiseks — nõukogude seadusandlus kaitseb kõigiti heausksete valdajate huviseid ja piiramata vindikatsioonioiguse andmine kolhoosidele tähendaks heausksete valdajate huvide rikkumist; kolmandaks — kolhoosid nagu polekski majanduslikult eriti huvitatud oma vara natuuras tagasinõudmisest vindikatsioonilise hagi alusel, sest seda asendavat vahetult valdajalt saadav rahaline kompensatsioon.

Kahjuks ei saa toodud väidetega siiski nõustuda. Õigusnormid ei pea mitte üksnes registreerima vastavates ühiskondlikes suhetes toimunud muudatusi, vaid pealisehituse elemendina peavad nad ka aktiivselt kaasa aitama nende suhete edasisele arengule ja kujunemisele. Seadusandja peab teatud määral ette nägema ühiskondlike suhete arengusuunda ja tendentsi ning vastu võtma ka selle arengusuunaga kooskõlas olevad õigusnormid. Kolhoosliku omandi edasisele arengule mõjub kahtlematult kaasaaitavalt tema igakülgne õiguslik kaitse. Kolhoosliku omandi režiimi osaline kattu-

---

¹⁴ Vt. Н. Д. Казанцев, Законодательные мероприятия по укреплению колхозов, «Советское государство и право». 1946, № 11—12, lk. 37—38; Н. Д. Казанцев, Право колхозной собственности, Москва 1948, lk. 146.

¹⁵ Vt. И. В. Павлов, Некоторые вопросы науки колхозного права «Советское государство и право», 1953, № 1, lk. 29; И. В. Павлов, Л. Н. Баховкина, Право колхозной собственности СССР, Изд. АН СССР Москва 1957, lk. 175 jj.

mine riikliku omandi õigusliku režiimiga ei tähenda milgi määral nende majanduslikku võrdsustamist, vaid näitab, et nad mõlemad on ühtse sotsialistliku omandi vormid.

Prof. I. V Pavlovi väide, et kolhooslik omand, eriti aga tema produktsioon, võtab kaubakäibest osa ulatuslikumalt kui riiklik omand, on kahtlematult õige. Kuid kaubakäibe objektiks selle täielikus mõttes on just kolhooside produktsioon kui liigitunnustega piiritletav ja vindikatsioonilise hagi esemeks mitteolev objekt. Vindikatsioonilise hagi esemeks olevad individuaalselt piiritletavat kolhoosliku omandi objektid, s. o. peamised kolhoosi tootmisvahendid, võtavad küll osa kaubakäibest, kuid piirataval määral kui kolhooside produktsioon. Seepärast ei saa rääkida ka mingist olulisest heausksete valdajate huvide rikkumisest kolhoosidele piiramata vindikatsiooniõiguse andmisel.

31. märtsi 1958. a. NSV Liidu Ülemnõukogu seaduse alusel kolhoosidele põllumajanduslike masinate müügiga aga laieneb olulisel määral kolhooside põhiliste tootmisvahendite ring ja tõuseb nende osatähtsus kolhoosliku omandi objektide hulgas. Põhiliste tootmisvahendite osatähtsuse suurenemine nõuab ka nende õigusliku kaitse tugevdamist.

Kui põllumajandusliku produktsiooni sattumise korral kolmandate heausksete valdajate kätte kolhoosi tahte päraselt kolhoosi tõepoolest rahuldab vahetult valdajalt saadav rahaline kompensatsioon, siis sedasama ei saa öelda põhiliste tootmisvahendite kohta. Traktorite ja muude põllumajanduslike masinate ostmiseks kolhooside poolt kehtestasid NSV Liidu Ministrite Nõukogu 18. aprilli 1958. a. ja 30. juuni 1958. a. määrused kindla korra ja kolhoos ei saa neid mitte alati osta vabaturult. Võimalik on vaid üksikjuhitudel nende ostmine teistelt kolhoosidelt. Seega pole kolhooside huvide seisukohalt kaugeltki ükskõik, kas tal on õigus vindikatsioonilise hagi esitamise teel nõuda välja kolmandalt heauskset valdajalt kolhoosi käest tahtepäraselt väljaläinud põhilisi tootmisvahendeid või on tal vaid õigus nõuda vahetult valdajalt rahalist kompensatsiooni.

Nendest kaalutlustest lähtudes pooldame seisukohta, et tulevane tsiviilseadusandlus annaks ka kolhoosidele õiguse vinditseerida oma vara igalt heauskset valdajalt, sõltumata selle vara kolhoosi käest väljamineku moodusest.

VNFSV Ülemkohtu Pleenum oma 25. VI 1925. a. määruses andis seletuse, et riigiorganite poolt kodanike vastu esitatud vindikatsioonilisi hagisid ei tule allutada VNFSV Tsiviilkoodeksis kehtestatud aegumistähtaegadele. Seejuures on pleenum pidanud silmas riikliku omandiõiguse presumptsiooni ja selle kestvat iseloomu. Kirjanduses on tehtud ettepanek formuleerida see pleenumi seletus tulevases seadusandluses õigusnormina ning ühtlasi laiendada seda põhimõtet ka riigiorganite poolt kolhooside ja teiste kooperatiivsete ettevõtete vastu esitatavatele vindikatsioonilistele

hagidele ning seega aegumistähtaegadele allutada vaid riigiorganite omavahelised vindikatsioonilised hagid.¹⁶

Seega VNFSV Tsiviilkoodeksi eeskirjade ja VNFSV Ülemkohtu Pleenumi seletuse kohaselt kolhooside vindikatsiooniliste hagide suhtes rakendatakse aegumistähtaegu. Kirjanduses on tõstatatud küsimus ka sellest, kas tulevases seadusandluses kolhooside vindikatsiooniliste hagide suhtes rakendada aegumistähtaegu või mitte. On esitatud nii aegumistähtaegade rakendamist pooldavaid kui ka eitavaid seisukohti.¹⁷ Vahepealse ettepaneku teevad prof. A. V. Venediktov ja A. N. Arzamastsev.¹⁸ Nende ettepanekute kohaselt aegumistähtaegu ei tuleks rakendada kolhooside poolt kodanike vastu esitatavate vindikatsiooniliste hagide puhul. Kolhooside vindikatsiooniliste hagide suhtes aga teiste kolhooside ja riigiorganite vastu tuleks endiselt rakendada aegumistähtaegu.

Oma seisukohta motiveerivad nad sellega, et aegumistähtaegade rakendamine on üheks asjaoluks, mis sunnib kolhoosi rangemalt järgima finantsdistsipliini ja kõikide oma vahendite arvestust. Selles tuleb muidugi autoritega nõustuda. Kuid samal ajal ei saa märkimata jätta ka seda, et aegumistähtaegade rakendamine siiski kitsendab kolhooside huve ja nõrgendab kolhoosliku omandi kaitse täielikkust. Ka riigiorganid peavad järgima finantsdistsipliini, kuid ometigi on osutunud vajalikuks anda neile vindikatsiooniliste hagide esitamise õigus kodanike vastu piiramata tähtaegadel. Järelikult on siiski leitud, et aegumistähtaegade rakendamine riigiorganite vindikatsioonilistes hagides kodanike vastu kahjustab riigi huve rohkem kui aegumistähtaegade mitterakendamisega kaasuvad häired finantsdistsipliinis ja varade arvestuses. Eelöeldu kehtib ka kolhooside kohta.

Meie arvates kolhooside vindikatsiooniliste hagide aegumistähtaaja küsimus tuleks lahendada lähtudes samadest põhimõtetest kui riiklikugi omandi puhul. Kui riiklike organite vindikatsiooniliste hagide aegumistähtaaja rakendamise või mitterakendamise korral võetakse arvesse, kas riiklik omand on välja läinud riikliku omandi valdaja, s. o. riigiasutuste ja ettevõtete käest täielikult või on ta vaid üle läinud ühelt riigiorganilt teisele, siis seesama põhimõte peaks olema rakendatav ka kolhoosliku omandi suhtes. Kolhoosi vindikatsioonilised hagid tuleks meie arvates allutada aegumistähtaegadele vaid siis, kui see omand pole välja läinud kolhoos-

---

¹⁶ Vt. A. B. В е н е д и к т о в, Гражданско-правовая охрана социалистической собственности в СССР, Москва—Ленинград 1954, lk. 146.

¹⁷ Vt. Я. М. Кириллова, Исковая давность по советскому гражданскому праву. Автореферат канд. дисс., Свердловск 1952, lk. 11; Н. Д. К а з а н ц е в, Права колхозной собственности, Москва 1948; Ю. К. Т о л с т о й, sealsamas, lk. 125.

¹⁸ Vt. A. B. В е н е д и к т о в, Гражданско-правовая охрана социалистической собственности в СССР, Москва—Ленинград 1954, lk. 149; А. Н. А р з а м а с т с е в, Охрана социалистической собственности по советскому гражданскому праву, Изд. ЛГУ. 1956, lk. 69.

likust tootmissektorist, s. t. on vaid üle läinud ühelt kolhoosilt teisele. Arvestades seda, et varalised vaided omandiõiguse suhtes esinevad sagedamini just kolhooside endi vahel, ja asjaolu, et aegumistähtajad on siiski stiimuliks vara õigeaegsele väljanõudmisele, tuleks seega aegumistähtaegadele allutada vaid kolhooside vindikatsioonilised hagid teiste kolhooside vastu.

Juhtudel aga, kui kolhooslik omand on välja läinud kolhooslikust tootmissektorist, peame me vajalikuks kolhoosliku omandi ja kolhooside huvide täielikumat kaitset. Siia kuuluvad kõigepealt kolhooside vindikatsioonilised hagid kodanike vastu. Võttes aga arvesse asjaolu, et sotsialistlik riik ei vastanda riiklike ettevõtete ja kolhooside huviseid, vaid hindab ja kaitseb mõlemaid võrdselt, leiame me võimaliku olevat subjektide hulka, kellele vastu kolhooside poolt esitatud vindikatsioonilised hagid ei peaks alluma aegumistähtajale, kanda ka riiklikud asutused ja ettevõtted.

Seega meie ettepanekute kohaselt tuleks aegumistähtaegadele allutada kolhooside vindikatsioonilised hagid ainult teiste kolhooside vastu, kolhooside vindikatsioonilised hagid aga üksikkodanike ja riigiorganite vastu aegumistähtaegadele mitte allutada.

Tsiviilkoodeksi normid kahjude heastamise küsimustes peaksid olema rakendatavad vaid neile juhtudele, mil kahju kolhooslikule omandile on tekitatud kas kolhoosi liikme või kolhoosi liikmeks mitteoleva isiku poolt väljaspool tööülesannete täitmist. Kolhoosnikute vastutus kolhooslikule omandile tööülesannete täitmisel tekitatud kahjude eest tuleks meie arvates reguleerida eriaktiga. Kuigi ka mainitud eriakt sisaldab kahtlematult tsiviilõiguse norme, pole nende lülitamine tsiviilkoodeksisse otstarbekohane, sest kolhoosnikute materiaalse vastutuse küsimustest vajavad reguleerimist paljud üksikasjad, nagu materiaalse ja distsiplinaarse vastutuse vahekorra, diferentseeritud materiaalse vastutuse, ametiisikute ja alaealiste vastutuse erisuste jt. küsimused. Kõikide nende küsimuste reguleerimine tsiviilkoodeksis viiks tsiviilkoodeksi kõrvale tema põhisuunast.

Tuleb veel kord rõhutada, et eriakti väljatöötamine kolhoosnikute materiaalsest vastutusest peaks olema lähema tuleviku küsimus, sest ei saa rahulduda olukorraga, et kolhoosnikute vastutus tööülesannete täitmisega tekitatud kahjude eest pole diferentseeritud. Kiiret lahendamist vajavad ka küsimused trahvi iseloomu kandvate distsiplinaar karistuste rakendamisest üldse ja samuti nende koosrakendamisest materiaalse vastutusega. Palju on aga ebaselgust ka kolhoosidele tekitatud kahjude suuruse kindlaksmääramises.

Omandi kaitsele suunatud lepinguõigusiikud normid peaksid tulevases vabariiklikus tsiviilkoodeksis samuti arvestama kolhooside mõningate lepinguliste suhete erisusi. VNFSV TsK § 30 formuleeringu aadressil tehingute seadusvastasusest on erialases kirjanduses tehtud rida väärtuslikke kriitilisi märkusi, mida mui-

dugi tuleb arvestada vabariiklike tsiviilkoodeksite väljatöötamisel. Kuid küsimus kolhooside tehingute seadusvastasusest on nii teoorias kui ka praktikas küll kõige ebaselgem. Mõningal määral tingituna nii sellest ebaselgusest kui ka kolhooside lepinguliste suhete omapärast on erialases kirjanduses tehtud ettepanek töötada välja ka spetsiaalne seadusandlik akt kolhooside lepinguliste suhete kohta.¹⁹

Meie arvates pole kolhooside lepinguliste suhete iseloom seda-võrd spetsiifiline, et neile pühendada spetsiaalset õigusakti. Põhilised erisused võivad vabalt kajastuda vabariiklike tsiviilkoodeksite obligatsiooniõiguse üldosa normides ja üksikute lepingute institutides. Peamiseks küsimuseks, mis kolhooside lepingulistest suhetest vajab lahendamist väljaspool tsiviilkoodeksi raame, on küsimus mitmesuguste lepingute sõlmimise ja kinnitamise korrast. Kolhoosisiseste organite kompetentsi küsimusena võiks see küsimus leida lahenduse põllumajandusliku artelli tüüppõhikirjas.

Senised vabariikide tsiviilkoodeksid annavad küll tehingute tühiseks tunnistamise alused, kuid ei püüa avada nende aluste sisu. Kui näiteks riigiettevõtte poolt seadusvastaselt või riigile ilmse kahju tekitamise eesmärgil sõlmitud tehingute tühiseks tunnistamine on praktikas mõnevõrra lihtsam, siis kolhooside poolt seadusvastasuse või riigile ilmse kahju tekitamise eesmärgi mõistete avamine on kaugelt raskem. Peale selle kerkib aga küsimus ka sellest, kas ei tule tühiseks tunnistada ka kolhooside poolt kolhoosile endale ilmse kahju tekitamise eesmärgil sõlmitud tehingud. Seadusvastase konkreetne olemus kolhooside poolt sõlmitavates tehingutes avaldub aga teistsugustes asjaoludes kui riigiettevõtete poolt sõlmitavates tehingutes. Sellega seoses tuleks kaaluda küsimust, kas poleks võimalik anda vabariiklikes tsiviilkoodeksites tehingute seadusvastasuse ja riigile ilmse kahju tekitamise mõistete seletus, tunnused.

Kuigi viimasel ajal on pooldamist leidnud ettepanek seadusvastaseks tunnistatud tehingute järgi riigi tuludesse nõuda ka ühelt süüdlaselt lepingupoolelt, juhul kui teine pool pole süüdi seadusvastase tehingu sõlmimises, ei saa siiski pidada lõplikult lahendatuks küsimust seadusvastaste tehingute tagajärgedest. VNFSV TsK §-s 147 ettenähtud seadusvastaste tehingute tagajärgi rakendab meie kohtupraktika kolhooside suhtes võrdlemisi harva. Nende tagajärgede mitterakendamist kolhooside suhtes on ka teooria hakanud põhistama.

NSV Liidu Ülemnõukogu Pleenumi 5. mai 1950. a. määrus «Kohtupraktikast kolhooside tsiviilalasjades» tunnistab seadusvastasteks kolhooside poolt oma produktsiooni madalamate hindadega realiseerimise tehingud, kuid õiguslikest tagajärgedest näeb ette vaid kahepoolse restitutsiooni kui seadusvastastele tehingutele mitte-

¹⁹ Vt. Г. И. Хаїдас, О хозяйственных договорах колхозов. «Советское государство и право», 1958, lk. 57.

omase tagajärje. A. V Venediktov ja A. N. Arzamastsev teevad ettepaneku rakendada ka selliste seadusvastaste tehingute puhul kogu lepingu järgi saadu riigi tuludesse nõudmist, kuid seda vaid lepingu teise poole, s. o. kodanike, mitte aga kolhoosi suhtes, põhjusel, et kolhoos niisuguste tehingute sõlmimisel tegutsevat kas eksituse või muude vabandavate põhjuste mõjul.²⁰ Kolhooside üksikute tsiviilõiguslike lepingute käsitlemisel rõhutatakse samuti VNFSV TsK § 147 rakendamise vajadust teise lepingupoole, kuid mitte kolhoosi suhtes. Eesmärgiga piirata tsiviilkoodeksis seadusvastaste tehingute sõlmimise eest ettenähtud karistuslike tagajärgede rakendamist kolhooside suhtes, otsivad autorid mõnigi kord kolhooside süü puudumise tõendamiseks kunstlikke tingimusi. Nii leiab A. V Venediktov, et kolhoos sõlmib oma produktsiooni müümise tehingud madalamate hindadega eksituse mõjul, B. A. Liskovetsi arvates aga «ostja» survel või pettusel.²¹

Me muidugi ei eita kolhooside poolt seadusvastaste tehingute sõlmimise võimalust ka mainitud asjaoludel, kuid see pole mingiks reegliks, vaid ainult erandjuhuks. Kuidas saab kolhoos eksida hindades, kui kolhoosid tonnide viisi realiseerivad oma toodangut nii riikliku kokkuostu korras kui ka kolhoositurul?

Meie arvates küsimuse olemus seisneb selles, et seadusvastaste tehingute sõlmimise puhul kogu lepingu järgi saadu nõudmine riigi tuludesse on liiga range sanktsioon. Seadusvastaselt lepingu järgi saadu võib sageli moodustada suured summad ja selle nõudmine kogu ulatuses riigi tuludesse on vahel ebaotstarbekas. Tundub, et just nendest põhjustest lähtudes meie kohtupraktika ka kolhooside poolt sõlmitud seadusvastaste lepingute tühiseks tunnistamisel rakendab kolhooside suhtes VNFSV TsK §-s 151 ettenähtud tagajärgi ja teooria püüab sellele leida põhjustust.

Kohtupraktika analüüs aga viib meid veendumusele, et karistuslike tagajärgede mitterakendamisel kolhooside suhtes seadusvastaselt sõlmitud lepingute eest on ka oma negatiivsed tulemused. Vaid mõlemapoolse resitutsiooni rakendamine ei avalda mingil määral preventiivset toimet. Tingimustes aga, kus järjest laienevad ja mitmekesisituvad kolhooside lepingulised suhted, on vaja mõelda ka lepingudistsipliini kindlustavatele õiguslikele abinõudele. Seepärast tuleb kolhooside suhtes, kes on süüdi seadusvastaste tehingute sõlmimises, ka edaspidi rakendada karistuslikke tagajärgi. Et aga kogu lepingu järgi saadu nõudmine riigi tuludesse oleks liiga range sanktsioon, siis tuleks vabariiklikus

---

²⁰ Vt. A. B. В е н е д и к т о в, Гражданско-правовая охрана социалистической собственности в СССР, Москва—Ленинград 1954, lk. 243, 7; A. H. А р з а м а с т с е в, Охрана социалистической собственности по советскому гражданскому праву, Изд. ЛГУ 1956, lk. 145.

²¹ Vt. И. Б. Н о в и ц к и й, К. А. Г р а в е, Б. А. Л и с к о в е ц, Правовое регулирование товарооборота между городом и деревней, Москва 1956, lk. 226.

tsiviilkoodeksis mõelda selle tagajärje diferentseeritud rakedamise võimalustele. Diferentseerimise alused tuleks muidugi anda tsiviilkoodeksis ja nendeks võiksid olla: kolhoosi õigusvastase teo iseloom, õigusvastase teo tagajärje iseloom ja raskus ning süü aste. Neist asjaoludest lähtudes võiks riigi tuludesse nõuda mitte kogu lepingu järgi saadu, vaid ainult teatud protsent sellest.

Kõrvuti obligatsioonioiguse üldnormidega peab vabariiklik tsiviilkoodeks sisaldama ka need uued kolhooside praktikas kasutamist leidnud tsiviilõiguslikud lepingud, mille iseloom ei kattu VNFSV 1922. a. Tsiviilkoodeksis reguleeritud lepingutega.

Senini jaotas õigusteooria kolhooside poolt sõlmitavad mitmesugused lepingud ühelt poolt tsiviilõiguslikeks ja teiselt poolt kolhoosiõiguslikeks. Viimasteks loeti lepingut masinatraktorijaamaga ja kontraheerimislepingut. Seoses aga masinatraktorijaamade reorganiseerimisega ja varumissüsteemi ümberkorraldamisega on just kolhoosiõiguslikeks tunnustatud lepingute iseloomus toimunud olulised muudatused. Ühtse varumissüsteemi kehtestamise tulemusel jääb kehtima vaid riikliku kokkuostu süsteem. Ka remondi- ja tehnikajaamadega astuvad kolhoosid õigussuhetesse traktorite remondiks ja laenutamiseks ning mitmesuguste spetsialiseeritud tööde teostamiseks. On kehtestatud remondi- ja tehnikajaamade poolt masinate remontimiseks ning remondist vastuvõtmise kord ja tingimused, masinate remondi eest kolhooside ning remondi- ja tehnikajaamade vahel peetavate arvelduste kord, remondi- ja tehnikajaamade tehnika kasutamise kord, remondi- ja tehnikajaamade poolt tehtud spetsialiseeritud tööde eest peetavate arvelduste tingimused, samuti kolhoosidele ja teistele majanditele masinate laenutamise kord. Mainitud eeskirjad sisaldavad palju lepingule omaiseid sätteid, kuigi pole sellistena vormistatud.

Et kolhoosid praktikas pole veel sõlminud lepinguid remondi- ja tehnikajaamadega, on raske ette näha nende iseloomu. On võimalik sõlmida eraldi lepinguid kolhoosidele kuuluva tehnika remontimiseks, remondi- ja tehnikajaamadelt masinate laenutamiseks, remondi- ja tehnikajaamade poolt spetsialiseeritud tööde teostamiseks. Sellisel juhul võiks neid lepinguid vaadelda töötettevõtte- ja laenutuslepingute eriliikidena. On aga mõeldav ka kolhoosi ning remondi- ja tehnikajaama vahel aastaks vaid ühe lepingu sõlmimine kõikide eelmainitud tööde teostamise otstarbekohasem. Ka sellisel korral, kui kolhoosi ning remondi- ja tehnikajaama vahel kirjalikku lepingut ei sõlmita, tuleb ikkagi nendevahelisi õigussuhteid vaadelda tsiviilõiguslike lepingulistest suhetena. Ka selline ühine leping moodustab endast iseseisva tsiviilõigusliku lepingu, sisaldades nii töötettevõtte- kui ka laenutuslepingu tunnuseid. Nii iseseisvate lepingute kui ka

ühtse lepingu sõlmimise korral ei piisa olemasolevatest töötte- võtte- ja laenutuslepingu eeskirjadest, vaid nende lepingute põhimõtted vajaksid konkretiseerimist ja täpsustamist mainitud suhete iseloomust lähtudes.

Meie arvates ei ole õige minna seni valitsenud mitmesuguste tüüplepingute väljatöötamise teed. Tüüplepingute paljuse ja igal aastal uute väljaandmise olukorras puudub teatud kindlus nende suhete reguleerimises. Olukorras, kus kolhooside suhted remondi- ja tehnikajaamadega, samuti aga ka varumise õiguslikud vormid omandavad pikemaks ajaks püsiva iseloomu, tuleks minna neid suhteid reguleerivate õigusnormide vabariiklikesse tsiviilkoodeksitesse sissevõtmise teele.

Tsiviilkoodeks peaks sisaldama sätteid lepingute sõlmimise korra ja aja kohta, lepingu objekti määratluse, poolte õigused ja kohustused, vastutuse lepinguliste kohustuste rikkumise eest. Kõik need küsimused peaksid Eesti NSV Tsiviilkoodeksi koostamise käiku arvestades olema lahendatavad. See muidugi ei kõrvalda kolhooside abistamise eesmärgil ka näidislepingute väljatöötamise võimalust. Kuid need ei peaks omama õigusallika tähendust.

О НОРМАХ, НАПРАВЛЕННЫХ НА ОХРАНУ ИНТЕРЕСОВ КОЛХОЗОВ, В ПРОЕКТЕ ГРАЖДАНСКОГО КОДЕКСА ЭСТОНСКОЙ ССР

Канд. юрид. наук В. Кельдер
Кафедра гражданского права и процесса

Резюме

Наряду с другими имущественными отношениями нормы гражданского права регулируют и имущественные отношения в колхозах. В гражданский кодекс следовало бы включить только такие из указанных норм, которые относятся ко всем субъектам права. Остальные следовало бы включить в колхозное право, как в комплексную отрасль права.

Экономический процесс сближения характера колхозной собственности с характером государственной собственности вызывает необходимость в некоторой части установить и единый правовой режим для обеих форм социалистической собственности в гражданских кодексах союзных республик. Но сохранившиеся в настоящее время особенности колхозной собственности обуславливают необходимость включить в гражданский кодекс союзной республики и специальные нормы, направленные на регулирование имущественных отношений колхозов.

В гражданский кодекс союзной республики следовало бы включить следующие специальные нормы: нормы, регулирующие общие вопросы колхозной собственности, нормы, направленные на охрану колхозной собственности; специальные колхозные гражданско-правовые договоры. Место указанных норм безусловно зависит от общей системы гражданского кодекса союзной республики, но представляется, что нет надобности в гражданском кодексе союзной республики соединять все эти нормы в специальный раздел кодекса, как предлагают некоторые авторы.

Из общих норм права колхозной собственности в гражданский кодекс союзной республики следовало бы включить примерно следующие: нормы, определяющие субъекты кооперативно-колхозной собственности; нормы, определяющие круг объектов кооперативно-колхозной собственности; нормы, определяющие основное деление объектов колхозной собственности на основные и оборотные средства; нормы, определяющие основные спо-

события возникновения колхозной собственности; нормы, определяющие основные принципы распоряжения имуществом органами внутриколхозного управления; нормы, определяющие порядок передачи имущества между колхозами, а также между колхозами и государственными предприятиями; нормы, определяющие круг объектов колхозной собственности, на которые не может быть обращено взыскание по претензиям кредиторов.

В части вещественно-правовой защиты колхозной собственности следовало бы: наделить колхозы правом неограниченной виндикации своего имущества из чужого незаконного владения; подчинить сроку исковой давности только виндикационные иски колхозов против других колхозов.

В части гражданско-правовой защиты колхозной собственности исками о причинении вреда следовало бы выработать специальный акт (не включать в гражданский кодекс союзной республики) материальной ответственности колхозников за причинение вреда имуществу колхозов в процессе колхозного производства. Случаи причинения ущерба имуществу колхоза его членами вне процесса колхозного производства следует регулировать общими нормами гражданского кодекса союзной республики.

В обязательственно-правовой защите колхозной собственности в гражданском кодексе союзной республики следовало бы: общую статью о противозаконности сделок конкретизировать признаками противозаконности сделок в колхозах; в случаях применения карательных санкций, как правовых последствий за противозаконные сделки, в отношении колхозов учитывать характер противозаконного поведения колхоза, последствия этого поведения и степень вины правонарушителя. В зависимости от указанных обстоятельств взыскивать в доход государства не полную стоимость по заключенной стороной незаконной сделке, а только определенный процент.

В части отдельных видов договоров в гражданском кодексе союзной республики следовало бы более конкретно регулировать все специальные договоры, заключаемые колхозами и не совпадающие с другими, имеющимися в гражданском кодексе, договорами. Существующим до настоящего времени основным примерным договорам, имеющим характер гражданского права, следовало бы дать только значение образца, а все правовые вопросы включить в гражданский кодекс союзной республики.